

JACOB HOLDT OM AT SIGE JA

ERINDRINGER 1947-1977

INDHOLD

FORORD

OM AT SIGE JA TIL AT INTEGRERE SIG MED DE ANDRE 8

KAPITEL 1

OM AT SIGE JA TIL DE VOKSNE 16

KAPITEL 2

OM AT SIGE JA TIL BYBOERNE 72

KAPITEL 3

OM AT SIGE JA TIL MILITÆRET 122

KAPITEL 4

OM AT SIGE JA TIL HIPPIER, 68'ERE OG KOLLEKTIVISTER 148

KAPITEL 5

OM AT SIGE JA TIL DE FATTIGE LANDE 178

KAPITEL 6

OM AT SIGE JA TIL "LOS NORTE AMERICANOS" 246

KAPITEL 7

BARMHJERTIGE SAMARITANERE OG GODE VAGABONDER 308

KAPITEL 8

OM (TIL SIDST) AT SIGE JA TIL AMERIKANSKE BILLEDER 366

ELSKER DU MENNESKET?

Mennesket kom imod mig –
slæbende tungt –
i vejen bag det
slimede spor
af løgn, af vædskende sår –.
En røst rungede: – Elsker du mennesket
Nej! sa jeg – jeg kan ikke.
Elsk! sa stemmen.

Mennesket kom –
nærmere – krybende –
savlende af lyst –
med fluer og utøj
i bugens vunder.
Og røsten hamrede:
– Elsker du mennesket?
Nej! sa jeg.
Elsk! sa stemmen.

Nærmere – langsomt nærmere –
tomme for tomme –
stanken tog til
af løgnens tusinde syger –
og røsten truede:
– Elsker du mennesket?
– Nej – jeg elsker ikke!
– Elsk! sa stemmen.

Da rejste mennesket sig –
og det rakte, sine hænder imod mig,
og se: naglegabene vædskede rødt –
til skulderen var de nøgne arme
dækkede af syndens sorte sår –
og mennesket lo:
– Således har Gud elsket –!

Der faldt et bind fra mine øjne
og jeg råbte:
– Menneske – jeg elsker dig!

Og min mund var fuld af blod –
af menneskers blod.

Digt af Nis Petersen fra *Nattens pibere* (1926), som jeg fandt på engelsk under min vagabondering i USA og bar med mig overalt som inspiration under mødet med menneskene omkring mig. Siden har det været indledningen til alle mine "Om at sige ja"-foredrag.

FORORD

OM AT SIGE JA TIL AT INTEGRERE SIG MED DE ANDRE

På overfladen lignede mit liv en succes, da Politikens Forlag i 2008 foreslog mit foredrag ”Om at sige ja” udgivet som bog. Det var det år, hvor jeg vemodigt besluttede at sige nej til de amerikanske landeveje efter 30 år som foredragsholder i USA. Det forekom mig, at jeg havde levet på de veje næsten hele mit liv – lige siden mit første uforbeholdne ”ja” som ung vagabond i årene 1970 til 1975. Hidtil havde jeg levet livet hastigt forlæns, altid båret frem af kærlige mennesker, uden at jeg selv havde forstået, hvorfor de gjorde det, og hvad der egentlig var sket med mig selv i processen. Duede jeg overhovedet til selv at tage ansvar for mit liv?

Jeg havde efter sigende haft den længste og tættest bookedede foredragsrække af nogen foredragsholder på amerikanske universiteter. Igen og igen havde jeg fyldt de største sale på Harvard og andre Ivy League-skoler, hvor jeg hyppigt fik at vide, at kun en håndfuld af de forkælede studenter var mødt op til foredrag, når alverdens kendte statsledere kom på besøg. Jeg havde sovet i senge, som både Reagan og Gorbatsjov kort forinden havde sovet i, og jeg var blevet kørt i lange limousiner (med ad libitum-bar) af sorte, uniformerede chauffører – fra hvem jeg på pinlig vis sad gemt fra bag tonede vinduer – gennem de gamle ghettoområder, som jeg nu holdt foredrag om. Og jeg blev efter lange og udmattende rejser igen og igen ladet op med ny energi, når jeg blev modtaget af en stor flok ivrige elever, som ventede i sne og frost med kæmpe ”Welcome Jacob Holdt”-bannere, eller blev blomsterkranset af dem ved ankomsten til Hawaii selv klokken fire om morgenen.

Jeg kom ikke sovende til den tilsyneladende succes. På hvert universitet ankom jeg typisk klokken 17 og slæbte et halvt tons lysbilledudstyr plus bøger ind og ud igen efter midnat. Efter en times tid med at stille udstyret op sammen med pedellerne, spiste jeg på fornemme restauranter med i reglen 10-15 udvalgte medlemmer fra fakulteter og studenterorganisationer og var derefter spærret inde i mørke sale i fire timer for at skifte diasbakter hvert femte minut indtil midnat. I sandhed ”what a waste of a life”. En underlig proces, for hvordan kunne jeg undgå at føle, at jeg næsten kunne gå på vandet, når man aften efter aften så glade mennesker strømme ind, og efter at have trykket på nogle knapper, fem timer senere så dem komme grædende ud og vende øjnene bort i skyldfølelse?

I mine unge år forsøgte jeg at opnå et mere menneskeligt forhold til dem ved bagefter at gå i byen og drikke øl med de nu mundlamme elever. Men – befriende også for mig selv – lavede jeg det snart om til næste morgen fra klokken 8 til 12 at få dem med i dialog- og racismeworkshops. Det var her, jeg selv lærte mest om den dybe smerte, der lå bag racismen, når vi i fællesskab under helt anderledes forløsende tårer nåede ned til alt det, som gjorde ondt hos den enkelte, og opdagede, at de ikke var alene med deres skader. Dette lykkestømmende øjeblik, hvor både de sorte og de hvide nåede til fælles erkendelse af, at de var lige meget ofre, kom desværre næsten hver dag, lige før jeg måtte bryde op for at køre eller flyve hele eftermiddagen til det næste universitet, hvor hele processen gentog sig. Dag efter dag efter dag. 20 gange på Berkeley, 18 på Harvard, 17 på Cornell etc., etc. Hyppigt kom studerende og fortalte mig, at de var blaffet eller havde kørt op til 2.200 kilometer for at opleve mit foredrag – for anden gang – nu sammen med venner, som de havde slæbt med.

Mange steder oprettede de bagefter ”American Pictures Unlearning Racism”-grupper, hvor de mødtes ugentligt for at arbejde videre med den racisme, som jeg havde påpeget, at de ville bære videre, hvis de ikke lærte at erkende den og tage ansvar for den. Selvfølgelig uden at jeg nogen- sinde bebrejdede dem for den, da de jo ikke havde fået noget valg i deres opvækst – og den hvide skyldfølelse over at have syndet regnes jo for den værste racisme af de sorte. Ofte blev jeg inviteret med, når de 10, 15 og 20

år efter mødtes igen for at evaluere betydningen, som *Amerikanske billeder* havde haft for dem senere i livet. Ligesom jeg mange år efter hyppigt mødte mine tidligere elever i høje stillinger i regering og finansverden, hvor de fortalte – eller beskrev i lange breve – at oplevelsen med *Amerikanske billeder* havde ændret deres liv og gjort dem mere samfundsbevidste og ansvarlige som magtudøvere.

I Danmark oplevede jeg også en kortvarig succes, men der var den tydeligvis betinget af de stærke antiamerikanske følelser lige efter Vietnamkrigen. Altså at vi havde en trang til at finde syndebukke og ikke som en selvransagelse af den stigende racisme, jeg begyndte at mærke herhjemme i 80'erne. Ikke én eneste gang i alle de år hørte jeg europæerne give udtryk for, at *Amerikanske billeder* havde ændret deres liv. Men nu, hvor årene var fløjet om ørerne på mig, havde vi til sidst fået en sort præsident i 2008, og det så ud til at gå fremad i Amerika. Så jeg følte, at det var på tide for mig selv at se lidt tilbage på udviklingen fra dengang, hvor hverken eleverne eller jeg selv fattede, hvorfor jeg som ung immigrant var endt med at leve blandt de fattigste sorte i usle *shacks* i syden, og frem til, at Obama (en af eleverne fra gruppen af sorte Harvard-jurastuderende – HBLSA – der havde arrangeret flest af mine foredrag) nu var nået så højt.

Skønt jeg med årene havde vænnet mig til at tage det hele for givet, begyndte jeg at forundres over, at jeg havde overlevet i så mange år i det betændte amerikanske ”os og dem”-spændingsfelt mellem sorte og hvide – uden nogensinde at have været genstand for anden kritik, end at ”foredragsholderen lugtede” (fordi der ofte ikke var tid til bad på landevejen med min bil fyldt med hjemløse vagabonder) – særligt i sammenligning med hvor svært det var at holde skindet på næsen i den stadig mere kompromisløse og polariserede debat herhjemme. Hvordan var det lykkedes mig at havne i rollen som budbringer mellem sort og hvid uden nogensinde at blive afsløret som den ”kejsers uden klæder på”, jeg inderst inde altid opfattede mig selv som?

I forsøget på at forstå mit splittede liv havde jeg hyppigt nydt godt af at være et privilegeret objekt for amerikanske psykologer, anmeldere, skribenter, astrologer, lommeoffer, og hvad ved jeg, der havde stået

på hovedet for at granske og dissekere mig i et forsøg på at forstå, hvorfor jeg kunne gøre det, de ikke selv magtede, nemlig at foregive at integrere mig socialt med deres sorte medborgere. I deres afmagt søgte de altid en forklaringsmodel i et eller andet fra ”out of space” og påpegede ligheden mellem mig selv og to andre indvandrede danske slumfotografaktivister, Jacob A. Riis (1849-1914) og Peter Sekaer (1901-1950) – samt naturligvis en social aktivist som Louis Pio, som udvandrede efter at have grundlagt Socialdemokratiet og dermed i en vis forstand den danske velfærdsstat.

Med den navlebeskuelse, man uundgåeligt vikler sig ind i ved så tit at blive analyseret af andre, prøvede jeg ofte selv at undersøge, hvilke fællesnævner der var mellem os i form af psykiske skader. Ja, selv sammenlignende horoskoper blev lavet af mig og Jacob Riis – der kom til USA fra min egen vestjyske hjemegn, præcis 50 år inden Peter Sekaer, som igen kom 50 år inden mig. Med kolorerede glasplader lavede han verdens første lysbilledshow (mens jeg vist lavede det sidste før digitaliseringens tid) og med samme ildhu, monomane fanatisme og taleteknik rejste han mange af de samme strækninger som jeg for at prædike for de bedrestillede om deres ansvar for ”den anden halvdel”. Havde vi for eksempel stærkt autoritære fædre og følsomme mødre? Led vi samme nederlag i skolen, som havde gjort os til så skæve eksistenser, at vi viede vores liv til endnu mere skæve eksistenser?

Når man som jeg følte mig uden særlige medfødte evner, fandt jeg altid lidt trøst i amerikanernes forklaringer om vores fælles danske rødder. For det skæve syn på verden, der gjorde os så kendte for vores fotografiske frøperspektiv af USA (modsat indvandrere fra andre lande), handlede jo om, at mennesker og grupper, der på forskellig vis er blevet skadede eller marginaliserede af majoriteten, har krav på ikke blot at blive set (fotograferet), men også på at blive hjulpet gennem en kontinuerlig ændring og harmonisering af samfundet – det vil sige gennem medborgernes sociale ansvars- og medfølelse. En idé i skarp kontrast til den amerikanske filosofi om, at enhver er sin egen lykkes smed.

Men også på det punkt fandt jeg mig forvirret og fremmedgjort ved hjemkomsten i 2008, fordi Danmark i mellemtiden var blevet

stærkt ”amerikaniseret” i sin sociale tænkning, og tidligere begreber som ”solidaritet”, ”det er samfundets skyld” og ”humanisme” var blevet fyord. Jeg blev ofte anklaget for ikke at have fulgt med udviklingen – hvilket jeg faktisk havde i de senere år i USA, hvor publikum stadig oftere spurgte: ”Hvorfor påtaler du amerikanernes racisme, når danskernes efter enhver målestok er meget værre?” Så ønsket om nu at skrive noget om, hvordan vi kan undgå at marginalisere vores medborgere, som kunne bruges i begge verdener, begyndte at opstå. Og da jeg gennem mange år havde lært, at folk kun lytter og ændrer sig, når man beretter autentisk og smittende ud fra det personligt oplevede, måtte det igen være metoden, som også er den eneste, jeg uden egentlig uddannelse har forudsætninger for.

Et af de vigtigste spring for mig i kritisk selverkendelse var, da min gamle kæreste i San Francisco, Marly Sockol, som psykiater i 1998 stillede diagnosen ADHD (eller rettere ADD) og spøgende tilføjede: ”Det var jo derfor, jeg slog op med dig i 1972, for jeg så ingen fremtid sammen med dig!” Skæbnen ville, at den følelse af fortabthed, hendes forkastelse dengang gav mig, var det, som fik mig til at gå ind i og identificere mig med ghettoernes smerte. Hun påpegede, at jeg nok ikke kunne have lavet *Amerikanske billeder* uden denne ADHD med dens typiske symptomer såsom ikke at kunne vælge (som førte til min ”Om at sige ja”-lomme-filosofi) og ikke at kunne gennemtænke handlingsforløb, hvilket førte til ”excessive risk taking” – på samme måde som så mange kriminelle med ADHD – og omvendt der for heller ingen angst udviklede overfor mennesker, såsom eksempelvis kriminelle. Jeg blev både vred og lettet på samme tid. ”Vil du påstå, at jeg endte med at lave *Amerikanske billeder* på grund af min ADHD?” spurgte jeg.

”Yes,” svarede hun med sin drillende, jødiske humor.

Med det enorme nederlag, min ADHD tidligt i skolen gav mig, fulgte et voldsomt tab af selv værdsfølelse, som resulterede i en dybere vrede, kantethed og konstante forsøg på at få opmærksomhed. Livet igennem har den manglende evne til at følge med i samtaler og mange former for socialt samvær fået mig til at slå ud i ”plathed”, ”bøvedhed”,

”afstumpethed”, ”påståelighed” etc., der ofte forbavser folk, som på grundlag af mit arbejde har for høje tanker om mig.

For enten kan jeg ikke fokusere på et emne og vise interesse for det – eller også kaster jeg mig over det med en sådan fanatisme, at jeg afleverer tusinder af sider eller billeder om emner, som andre magter at beskrive i få linjer. Her i *Om at sige ja* vil læseren først og fremmest irriteres over min ADHD i form af mine vildt flyvende – nogle gange endeløse – sætninger, der knopskyder i alle mulige intuitive retninger i stil med min oprindelige vagabondering.

At jeg alligevel vover at udgive ”erindringer” skyldes, at for selv at huske og forstå, hvad jeg gik rundt og lavede, har jeg det meste af livet skrevet dagbøger og endeløse breve samt dokumenteret næsten alt det oplevede ved at tage titusindvis af kronologisk ordnede fotografier. Billederne fra USA-tiden blev allerede dengang ordnet i mapper som ”kriminelle”, ”homoseksuelle”, ”Ku Klux Klan” etc. med nøjagtig steds- og tidsangivelse, for at andre skulle kunne bruge dem, hvis jeg – som jeg hyppigt frygtede – ikke skulle overleve oplevelserne undervejs. Derfor har jeg lidt at bygge på, når jeg skriver, samt beviser for de fleste af de historier, som nogle – hyppigt også jeg selv med min dårlige hukommelse – i nutidens helt andre forståelsesrammer måske ellers let kunne tvivle på.

Oprindelig havde jeg forestillet mig, at mine beskrivelser af hver gruppe kunne ende med at blive en slags personligt oplevet sociologibog i stil med *Amerikanske billeder*, som har været brugt i fag som sociologi, etik, Black Studies og American Studies på talrige universiteter. Men som bogen skred frem, indså jeg, at min viden om andre grupper end de sorte var for overfladisk til at bidrage til mere, end hvad de fleste læsere allerede ved. I stedet vil jeg begrænse mig til blot at fortælle om mine egne oplevelser ud fra den antagelse, at mine læsere allerede har kendskab til, hvad for eksempel jødisk, homoseksuel eller muslimsk kultur drejer sig om. Hvad angår vores integration med de grupper af mennesker, vi er opdraget til at nære fordomme over for, er det min overbevisning og mit erklærede mål at vise, at vi alle kan integrere os med dem og blive beriget af det.

I senere bind af mine erindringer håber jeg at kunne uddybe beskrivelserne af, hvordan jeg lærte at tage ansvar for særligt sårbare eller udstødte grupper som kvinder, sorte, sorte kvinder og homoseksuelle – og integrere mig med jøder, muslimer, prostituerede, terrorister, kriminelle, hjemløse, nazister, flygtninge, Ku Klux Klan, KGB, Stasi, indianere, kunstnere, blaffere, handicappede, Hizb ut-Tahrir, millionærer, de kongelige, amerikanske elever, medierne, narkomaner, masse mordere, groupier, europæere, transpersoner, racister, kristne, incestofre og pædofile, toldere og syndere, medrejsende, intellektuelle, danskerne og deres danskhed, DF'ere og familiemedlemmer.

Men i denne første indledende bog vil jeg holde mig til at prøve at analysere de faktorer i min barn- og ungdom, der førte mig til USA – trods de gigantiske fordomme jeg havde over for USA dengang – og som førte til, at jeg derovre kom ud af min indelukthed og begyndte at åbne mig for andre grupper og elske USA.

Det blev til en livslang rejse, hvor jeg endte med – som den forfulgte jøde Hannah Arendt – at gøre op med undertrykkende samfundsideologier som både individualisme og kollektivismen for i stedet at tilslutte mig en pluralisme, som ikke ønsker at udvikle nogen samfundsform, men derimod betingelsesløst at acceptere og elske samfundsgrupper som de er her og nu, uden i sit inderste at ville forsøge at assimilere, ændre eller i sidste konsekvens at udslette dem. Den eneste gruppe, jeg livet igennem har forsøgt at ændre og selv tage ansvar for, er alle os, der udgør en undertrykkende majoritet – i reglen uden at vi selv er klar over det eller evner at ”se bjælken i øjet”.

Et vigtigt begreb, der hyppigt går igen i bogen, er omtalen af mine mange ”frelsende engle”, der livet igennem holdt hånden over mig og hjalp mig frem trods alle mine tåbeligheder, medfødte handicaps, indlæringsvanskeligheder, indelukkede selvoptagethed og ”møgirriterende sider”, hvorved mit liv gennem deres kærlige indgriben alligevel lykkedes i en vis grad, hvor mange andre i samme situation ville være gået ned med flaget. Min taknemmelighed over for mine frelsende engle er i sig selv en hel bog værd, men min beskrivelse af dem er naturligvis også beregnet på at inspirere andre med lidt psykisk overskud til selv

at optræde som frelsende engle over for ”naboens omsorgssvigtede og møgirriterende barn” – inden det er for sent.

Mine skrivelser startede midt under den største krise, Europa og USA har oplevet i min livstid, hvor millioner pludselig følte sig socialt og økonomisk marginaliserede. Og siden finanskrisen er ræset for personligt at overleve (på andres bekostning) i en globaliseret verden kun blevet værre. En vigtig idé med bogen er derfor at give især de udfordrede unge – der føler sig uden samme tryghed som min generation voksede op med – lidt inspiration til at kaste sig ud i andre former for eksistens end en klimaødelæggende flugt for at møde eksotiske mennesker i fjerne lande. I stedet vil jeg gerne inspirere til at rejse ind i, og finde tryghed i, samværet med de mere eller mindre eksotiske minoriteter i det nære – og finde gensidigt integrerende glæde og lykke deri.

Amerikanske billeders forord sluttede med, at jeg inviterede rejsende fra hele verden til at flytte ind og integrere sig med hinanden i mit hjem og mit foredragslokale i Købmagergade i København, hvor tusinder gennem ti år så showet. I den forstand går livet lidt i ring for mig, for læseren er stadig velkommen, idet jeg nu har indrettet lokalerne som dialog- og mødelokaler, hvor jøder, muslimer, kristne, buddhister, sikher, hinduer, flygtninge, voldstruede kvinder og LGBT'ere og andre forfulgte grupper trygt kan mødes og arbejde sammen i det, vi nu kalder Ubuntuhuset – efter Nelson Mandelas gamle afrikanske pluralistiske begreb om, at ”Jeg er kun noget, i kraft af at du er noget.” Så kom og integrer jer med hinanden eller gense *Amerikanske billeder* eller mit nye foredrag – der ligesom denne bog bærer titlen, *Om at sige ja*.

Med kærlig hilsen

Jacob Holdt

Ubuntuhuset,

Købmagergade 43,

1150 København K

www.holdt.us/to/ubuntu